Visā visumā cilvēkam ir ļoti grūti kļūt ievērojamam.

Džozefs Konrāds "Nejaušība"

Pirmā daļa

1

Rajas laulības tika noslēgtas paniskā steigā. Tēvs atklāja, ka jauns vīrietis izrāda viņa meitai nepārprotamu uzmanību, kas sākumā izpaudās ilgos skatienos un zīmīgā smaidā, ejot viņai garām, bet tad pats savām acīm redzēja, kā šis vīrietis uzrunā Raju uz ielas un aizkavē vairākas minūtes, droši vien bārstot neizpildāmus solījumus un aicinot uz slepenu satikšanos. Tā bija nepiedienīga un nepieklājīga uzvedība, turklāt necieņas izrādīšana viņam, meitenes tēvam, kurš zināja, kas ir jaunais vīrietis, un tāpēc bija nopietni nobažījies par šiem uzmanības pierādījumiem. Protams, vēl ļaunāk būtu, ja meitai izrādītu uzmanību svešinieks, taču arī notikušais bija pietiekami liela nelaime. Rajas pielūdzēju sauca Rafiks, viņš bija pazīstams un ikdienišķs, audzis kaimiņu ģimenē, ar kuru gadiem ilgi bija dalīts tas mazumiņš, ko izdevās sadabūt, skraidījis pa ielām kopā ar vienaudžiem un spēlējis futbolu pludmalē. Vēlāk, apvērsumu un juku laikos, kas sākās līdz ar centieniem atbrīvoties no angļu kundzības, Rafiks pievienojās biedriem, kā tie sevi dēvēja, un iestājās Tautas partijā. Viņš tika nosūtīts uz Kubu militārai apmācībai, tāpat kā citi biedri, turklāt angļu koloniālo varas iestāžu deguna priekšā, jo ierēdņi nepiešķīra šādai ekskursijai sevišķi lielu nozīmi vai arī neuztraucās par tās sekām. Viņi gatavojās doties mājās.

Rafiks atgriezās skaistāks nekā jebkad, kļuvis par staltu, varonīgu karotāju haki krāsas formastērpā, kuru papildināja cieta, apaļa, agrāk neredzētas formas cepure. Viņš un viņa biedri paspēja ierasties tieši laikā, lai piedalītos revolūcijā un pēcrevolūcijas

laika notikumos. Rafiks, gluži tāpat kā visi tālaika karotāji, prata tikai iedzīt bailes vienkāršiem ļaudīm, jo nevienu ienaidnieku nesastapa, vienīgi iebiedētus, padevīgus pilsoņus. "Pilsonis" bija diskutabls apzīmējums, viens no tiem vārdiem, ar kuriem labprāt spēlējās šie varoņi. Tātad jums šķiet, ka esat mūsu valsts pilsonis? Ieskatīsimies jūsu dzimšanas apliecībā. Ko tas nozīmē – jums tādas nav? Daudzi noteiktu vecumu sasnieguši cilvēki tā arī nebija papūlējušies izņemt dzimšanas apliecību, un šis dokuments tika pieprasīts tikai tāpēc, lai viņus pazemotu vai iebiedētu, turklāt bieži vien – pazemotu un iebiedētu vienlaikus. Vai tikai jūs neesat asinssūcējs, kas izliekas par mūsu valsts pilsoni? Viens no jauniegūtās varas ikdienas prieciņiem bija arī iespēja jebkuru patvaļīgi norāt, iebiedēt vai izraidīt.

Lai nu kā, Rafiks atgriezās no Kubas, uzcirties lepnā formastērpā un cepurē, kas bija tieši tāda pati kā Fidela Kastro iecienītā galvassega – dažādības labad viņš reizēm nomainīja to pret Če Gevaras melno bereti –, un sveicināja savus biedrus, uzsaukdams agrāk nedzirdētu, bet drīz vien vispārzināmu frāzi: *venceremos, la luta continua, vamos*[1]. Viņš pasāka arī mest daiļrunīgus skatienus uz Raju un, šķelmīgi smaidīdams, uzrunāt viņu uz ielas. Par Rafika nolūkiem nevarēja būt ne mazāko šaubu. Raja bija ļoti skaista, tikko septiņpadsmit gadus sasniegusi meitene, un nevienam nebija noslēpums, cik nekrietni Rafiks mēdza apieties ar jaunām sievietēm.

Man nepatīk, kā viņš ar tevi runā. Tu taču zini, kādi ir šie puiši, nikni sacīja Rajas tēvs. Neturi mani par muļķi. *Usindaganye.*[2] Es redzēju, ka tu uzsmaidi viņam, it kā tev patiktu viņa teiktais. Viņš met aci uz tevi. Vai tad tu to nesaproti? Viņš apkaunos tevi. Apkaunos mūs visus.

---

[1] Mēs uzvarēsim, cīņa turpinās, iesim. (*Spāņu val.*)

[2] Nemelo. (*Svahili val., šeit un turpmāk, ja nav norādīts citādi.*)

Raja protestēja. Ko man darīt? Es taču nevaru izlikties, ka viņu nepazīstu. Negribu aizvainot cilvēku. Tēvs plašā žestā pavēzēja roku, likdams noprast, ka meitai jāapklust, un neiecietīgi pamāja, lai tā pazūd no viņa acīm. Pēc tam apspriedās ar savu vecāko brāli Hāfidu, kuru iespējamais apkaunojums biedēja ne mazāk kā viņu pašu un kuram tāpēc nevajadzēja gari skaidrot, kādēļ viņu tik ļoti satrauc Rafika interese par Raju. Viņi nogalina mūsu dēlus un pēc tam mēģina apkaunot mūsu meitas, niknojās Hāfids. Abi brāļi zināja, ko Hāfids grib pateikt, un sāka izmisīgi meklēt kādu, kas varētu paglābt kā Raju, tā arī visus radus no pazemojuma un apkaunojuma. Pie vecākā brāļa Rajas tēvs parasti vērsās, kad viņam bija vajadzīgs padoms vai aizdevums vai arī padoms un aizdevums – kā šoreiz. Nebija taču nekādu šaubu, ka jebkurā gadījumā būs vajadzīga nauda svinībām, dāvanām un cienastam. Rajas tēvs neprata nopelnīt naudu, bet viņa vecākais brālis prata – un dāsni dalījās savā peļņā.

Rajas potenciālo līgavaini, kad brāļi tādu beidzot atrada, sauca Bakari Abāss, viņš bija patīkams gadus četrdesmit vecs vīrietis no Pembas, pirms kāda laika šķīries no sievas un pietiekami turīgs. Pēc amata Bakari Abāss bija būvuzņēmējs, un aptaujāto paziņu atsauksmes par šo cilvēku bija labas, tāpēc Rajas vecāki nolēma savienot savas meitas dzīvi ar viņējo. Kad tēvs paziņoja par šo lēmumu skumīgā, žēlabainā tonī, kādā vienmēr runāja ar meitu vai sievu, kad mēģināja panākt, lai tās viņam piekrīt, Raja saprata, ka izvēles patiesībā nav, – viņa varēja vienīgi piekrist laulībām, kas ļautu saglabāt kā pašas, tā arī vecāku godu un labo slavu, vai arī izšķirties par labu trakulīgajam kareivim. Jautājums, vai Raja būtu varējusi riskēt un izvēlēties jauno varoni, neienāca prātā nevienam, tikai viņai pašai. Viņa aizgainīja šo domu un par to pat neieminējās. Viss jau bija aizgājis pārāk tālu, lai tā rīkotos, turklāt varbūt vēl beigsies labi.

Galu galā tieši Rajas tēvs, fiziski pavārgs, bet valdonīgs, piespieda meitu piekrist laulībai, kaut arī viņa baidījās, ka tā padarīs viņu nelaimīgu. Tā viņa bija audzināta, un tā dzīvoja visi, kurus viņa pazina. Raja pacieta pēkšņo, intensīvo gatavošanos kāzām, vecāko radinieču un gandrīz svešu sieviešu padomus, kamēr tās viņu mazgāja un glāstīja, un baroja ar stāstiem par pakļaušanos vīrieša vēlmēm, čukstēja ausī, ka maigi lolota sieviete nobriest un iedegas kaislē, bet vīra mīlas pilnā uzmanība piepilda visu viņas pasauli un Dievs svēta abu savienību. Pēc tam, savas gūstniecības pirmajā naktī, Raja gulēja Bakari Abāsa gultā un pirmo reizi iepazina iekārīgas, valdonīgas miesas šokējošo pieskārienu savam inertajam augumam. Viņa nespēja izrādīt pretestību ne tajā naktī, ne citās, kas tai sekoja, jo viņai bija piekodināts nepretoties. Tās bija vīra tiesības, un sievas pienākums prasīja pakļauties.

Bakari Abāss bija aptuveni četrdesmit gadus vecs, izskatīgs un pat pievilcīgs vīrietis, stiegrains un spēcīgs, vidēja auguma, kas tomēr krietni pārsniedza piecas pēdas. Viņš izturējās draudzīgi pret visiem, bija lietišķs, nepiespiesti pieklājīgs un mēdza plaši žestikulēt sava amata pārstāvjiem raksturīgā veidā, taču ar Raju reizēm runāja strupi, turklāt nepagurdams pieteica vīra tiesības uz viņas miesu, reizēm pat divas vai trīs reizes dienā. Sākumā tas šķita savādi un iedvesa bailes, ar laiku aizvien vairāk izvērtās smagā un zināmā mērā pazemojošā pārdzīvojumā, tomēr Raja pakļāvās, jo nezināja, ko citu varētu darīt. Viņa iestāstīja sev, ka tāds ir visu sieviešu liktenis, ka visām ir jāpacieš enerģiska ielaušanās maigajā miesā, kas nepieciešama, lai vīrs apmierinātu savas vēlmes, tāpēc atliek vienīgi pacensties, lai šī norise sagādātu vismaz kaut ko līdzīgu patikai. Viņa būtu varējusi rīkoties viltīgāk, notēlot baudu, lai tādējādi slāpētu vīra centienus panākt pilnīgu pakļaušanos, taču bija pārāk jauna un izjuta pārāk lielu riebumu pret tuvību. Nespēdama apvaldīt pretīguma drebuļus, viņa gulēja cieši aizmiegtām acīm un krampjaini saviebtu seju,

kamēr vīrs apmierināja savu iekāri. Viņš smējās par Rajas baiļpilnajām trīsām un centās atmaidzināt viņu ar maigiem čukstiem un skūpstiem, bet, neko nepanācis, iedegās alkās panākt kaislīgāku atsaucību. Atturība un mēma pretestība tikai stiprināja apņemšanos atmodināt Rajā sievieti, kā viņš mēdza izteikties. Viņa iepazina smaidu, kas tādos brīžos parādījās vīra sejā. Nu, nu, mana lakstīgala, gaidu, kad tu beidzot ievaidēsies baudā, viņš murmināja, kaulainajiem gurniem enerģiski cilājoties starp Rajas plati ieplestajām kājām.

Ar laiku Raja iemācījās mazināt nepatīkamās sajūtas un izvairīties no sāpēm, iepriekš sagatavojot savu miesu tuvībai ar vīru. Viņa iemācījās novilcināt un atlikt uz vēlāku laiku vīra uzmanības pierādījumus, iemācījās kaut nedaudz kontrolēt situāciju un notēlot baudu, lai nebūtu tik ļoti atkarīga no šīm iegribām. Raja noraidīja prasību pēc tuvības ikreiz, kad varēja kaut kā izlocīties, un, ja vīrs sāka rāties un nikni draudēt, deva pretī, neskopojoties ar nikniem lamuvārdiem. Dzīve izvērtās murgā, par kuru nedrīkstēja ieminēties nevienai dzīvai dvēselei. Dažu labu reizi viņa jautāja sev, vai laulība ar skaisto Rafiku nebūtu sniegusi vairāk prieka, tomēr drīz vien saprata, cik slikti tā būtu beigusies. Rafiks bija nošauts kādā asiņainā vardarbības orģijā tikai gadu pēc Rajas kāzām.

Pastāvīgās ķildas ar Bakari turpinājās teju veselu mūžību, vismaz tā šķita Rajai, turklāt kļuva vēl negantākas īsi pēc dēla Karīma piedzimšanas. Bakari aizvien neiecietīgāk reaģēja uz sievas atteikšanos gulēt ar viņu drīz pēc dzemdībām, un dusmu lēkmes, kas sekoja katram noraidījumam, jau draudēja kļūt nekontrolējamas. Tomēr stāsti par Bakari Abāsa labsirdību un laipnību nebija pārspīlēti. Ciktāl Raja varēja spriest, pret citiem viņas vīrs tiešām izturējās apburoši laipni, jo nežēlību pataupīja paša sievai, gūstot no tās īpašu baudu, un bija jābaidās, ka pienāks diena, kad viņš tiktāl saniknosies, ka kļūs vardarbīgs. Raja nevarēja izšķirties, kā

labāk rīkoties: sarauties un trīcēt bailēs par zīmi, ka ir kapitulējusi, jo zināja, ka tieši to vēlas panākt viņas vīrs, vai iespītēties un atbildēt ar to pašu. Raja bija sākusi mazpamazām samierināties ar vīra nicinājumu un pašas riebumu pret sevi, taču zaudēja vai prātu aiz bailēm par bērnu. Reizēm viņa sev jautāja, vai tiešām tāds liktenis lemts vairumam sieviešu, vai tiešām ir daudz tādu, kas dzīvo pastāvīgās bailēs no pašas vīra. Kāpēc neviena par to nerunā? Raja nezināja, kam varētu uzticēt savas bažas.

Kad Karīmam apritēja trīs gadi, Raja, kas ilgi bija kaldinājusi plānus dziļā klusībā un stūrgalvīgā viltībā, beidzot paņēma dēlu un pameta vīru, lai atgrieztos Ungudžā. Viņa aizbrauca uz Ungudžu apciemot vecākus un atteicās braukt atpakaļ. Dzīve kopā ar Bakari Abāsu bija iemācījusi, ka no bērnības ieaudzinātā paklausība neko nedod, un mazpamazām pieaugošās dusmas galu galā sasniedza tādu pakāpi, ka Raja izlēma pretoties. Viņa ignorēja vīra sūtītos aicinājumus atgriezties, tāpat arī draudus šķirties, atstājot bijušo sievu bez graša kabatā. Viņa ignorēja arī prasību atdot dēlu, kas bija pamatota ar citātiem no civiltiesībām un reliģisko likumu krājumiem. Vārdu sakot, abi šķīrās ar naidu, jo Raja nespēja pārvarēt riebumu pret vīra varmācību, neķītrajām iegribām un piespiedu laulībām, bet viņš savukārt bija tik neganti pārskaities, ka atteicās sniegt bijušajai sievai jebkādu finansiālu atbalstu. Likuma vai pat paražu spēks, iespējams, būtu piespiedis viņu mainīt šo lēmumu, bet Raja bija pārāk satriekta un sarūgtināta, lai meklētu tiesisku aizsardzību, kaut arī tēvs un tēvocis mēģināja panākt, lai viņa to dara. Viņa nespēja atklāti runāt par Bakara Abāsa nežēlību, jo apkaunojums bija pārlieku liels, tāpēc minēja tikai nebeidzamās ķildas un savu nevēlēšanos dzīvot tādu dzīvi. Un pēc tam aizliedza tuviniekiem pieprasīt no bijušā vīra kaut šiliņu.

Raja ar Karīmu atkal apmetās uz dzīvi pie vecākiem, kuri īrēja divas tumšas istabeles kādas mājas pirmajā stāvā, bet virtuve un

vannasistaba viņiem bija kopīga ar augšstāva īrniekiem. Rajai šķita, ka šajās istabās trūkst gaisa un visā mājā vēdī skāba smaka. No kaimiņmājas ēku šķīra šauram tunelim līdzīga eja, kurā garāmgājēji nereti iegriezās, lai slepus pačurātu. Karīms gulēja uz grīdas pie vecvecākiem, bet Raja parasti saklāja sev guļvietu uz grīdas otrā istabā. Viņa bija atgriezusies pie vecākiem diezgan negribīgi, jo nepavisam neilgojās pēc smacīgajām bezgaisa istabelēm, kurās bija pavadījusi bērnību un pusaudzību, kaut arī drīz pārliecinājās, ka mātes palīdzība mazliet atvieglo rūpes par dēlēnu. Arī tēvs nebija sajūsmā par meitas atgriešanos un pastāvīgi īgni pukstēja, murmināda ms zem deguna kaut ko par pienākumu un likteņa varā pamestu nabadziņu, kuram nav neviena tuva cilvēka, kas par viņu parūpētos. Raju pārņēma šausmas, iedomājoties vien tēva valdonīgo izturēšanos un pasīvo agresiju. Vai tiešām neviens mani nedzirdēja? Kafija ir atdzisusi, tā ir rūgta, nav pietiekami stipra. Vai tiešām mēs esam tādi nabagi, ka nevaram atļauties pieklājīgu kafiju? Kāpēc neviens neklausās, ko es saku? Kāpēc nav sasildīts ūdens vannai? Man sāp mugura, es nevaru aizmigt, ja augšstāvā tā trokšņo. Vai jūs, sievieši, vienreiz neizbeigsiet pļāpāt?

Vienīgais, kas, pēc Rajas domām, kaut cik attaisnoja tēvu, bija pasaku stāstnieka talants. Tēva pasakas bija viņas bērnības gaisma. Viņa ticēja tām bez ierunām un pat pēc tam, kad aptvēra, ka tēva stāstītie notikumi nav risinājušies īstenībā, nespēja atbrīvoties no sajūtas, ka tie eksistē kādā īpašā realitātē. Tēvs neizdomāja savas pasakas, vēlāk Raja to saprata. Viņš bija klausījies tās bērnībā tāpat kā savā laikā Rajas māte, taču mātei nebija stāstnieces talanta, turklāt viņa bieži aizmirsa svarīgus sižeta pavērsienus un bezpalīdzīgi smaidīja, redzēdama, ka atkal nav sasmīdinājusi klausītājus. Tēvs prata lieliski stāstīt, izklaidējot Raju ar pasakām par runājošiem dzīvniekiem, kad viņa vēl bija pavisam maza, bet vēlāk pievērsās fantastiskiem stāstiem par piedzīvojumiem

plašajā pasaulē, apbrīnojami meistarīgi modulēdams balss toni un skaļumu, lai tā labāk atbilstu sižetam. Taču tad pasaku avots izsīka. Raja zināja, kāpēc tā notika. Pēc revolūcijas tēva sirdī bija ieperinājies sarūgtinājums un brīnumainos stāstus, kas bija viņas bērnības gaisma, nomainīja žēlabas par netaisnību un pāridarījumiem.

Pasaku avota izsīkuma iemesls bija saistīts ar likteni, kas piemeklēja Rajas brālēnu Sulemanu, tēva vecākā brāļa Hāfida dēlu. Sulemans bija iestājies jaunajā drošības spēku bataljonā, kas tika izveidots, kad valsts neatkarība vairs nebija aiz kalniem. Laikā, kad Fidels Kastro apmācīja biedrus, lai tie, atgriezušies dzimtenē, varētu uzsākt revolūciju, jaunā valdība, kas gatavojās pārņemt varu no angļiem, izveidoja paramilitāru grupējumu, kam vajadzēja nodrošināt mieru un kārtību. Esošā policija esot imperiālistu veidojums, kura uzdevums ir kontrolēt koloniju, paziņoja jaunizveidotā valdība. Jaunais drošības spēku bataljons esot domāts citiem mērķiem, tā uzdevums ir nevis iebiedēt, bet gan aizsargāt visus valsts pilsoņus. Vismaz tā tika teikts rekrūšiem, kuri tajā iestājās. Lielākoties šie jaunie zēni vēl nesen bija mācījušies skolā, lielākā daļa nebija daudz vecāki par pusaudžiem. Taču bataljona komandieris bija anglis, jo kāpēc gan neizmantot angļu pieredzi, kamēr tie vēl nav atgriezušies dzimtenē. Kādu nakti paklīda baumas, ka var sākties plānotas nekārtības, bet komandieris negribēja riskēt, ka nez kādi salašņas ielaužas arsenālā, kamēr viņš pats izklaidējas ballītē, uz kuru bija uzaicināts jau labu laiku iepriekš. Tā nu arsenāla atslēga palika viņa kabatā vai varbūt mājās, vai varbūt vēl kaut kur. Lai būtu kā būdams, bataljona komandieris atstāja neapbruņotos pusaudžus kazarmās, un tur šie jaunie zēni, kuri bija tikai pavirši apmācīti, nezināja, ko darīt, un nevarēja tikt pie ieročiem, tika vārda vistiešākajā nozīmē sacirsti gabalos. Tāds bija revolūcijas sākums. Viens no viņiem bija Hāfida dēls Sulemans, kurš bija iestājies bataljonā

decembrī, drīz pēc skolas beigšanas, un apmācībās piedalījās ne ilgāk kā pāris nedēļu.

Sulemana nebija ne ievainoto, ne sakropļoto, ne arī bojāgājušo vidū, un pēc tam, kad viss bija beidzies, pēc tam, kad visi stāsti bija izstāstīti un uzvarētāji pēc sirds patikas izlielījušies, atlika vienīgi pieņemt, ka viņš ir viens no bezvēsts pazudušajiem. Brāļi nekad nerunāja par jauno zēnu, tikai pieminēja viņu savās lūgšanās. Māte sēroja un apraudāja dēlu, un, gandrīz prātu zaudējusi no bēdām, uzskatīja sevi par nekam nederīgu sievieti, kurai nav tiesību dzīvot tālāk. Rajas tēvs nespēja samierināties ar notikušo, kaut arī zēns nebija viņa dēls. Kaut kas viņā salūza, un kopš tā brīža pasaku avots izsīka vai izvērtās rūgtu žēlabu straumē. Ar laiku atmiņas par tēva pasakām izbalēja, tomēr Raja joprojām atcerējās, cik jocīgas un sirsnīgas bija dažas no tām. Piemēram, pasaka par ubagu, kurš bija apsūdzēts, ka nozadzis sultāna dzīru ēdienu smaržu, bet Abunavass palīdzēja viņam izkulties no ķezas, nomezdams dažas monētas uz pils grīdas, lai samaksātu par sultāna dzīru ēdienu smaržu ar ubaga naudas skaņu. Vai arī pasaka par strausu, kas ņēma nelabu galu, lai gan Raja vairs nespēja atcerēties to visos sīkumos. Baisais briesmu stāsts par pili melna, magnētiska kalna virsotnē, kuru nebija iespējams ieņemt, jo, tiklīdz tai tuvojās ienaidnieka karaspēks, zobeni un šķēpi izspruka vīriem no rokām un ietriecās klintīs. Tad vēl pasaka par izsmalcinātajām māsām, kas, ieturot maltīti, vispirms uzdūra uz adatas katru rīsa graudiņu un tikai pēc tam ielika to mutē. Atmiņas par tēva pasakām neatsvēra viņa bezgalīgo žēlošanos un kurnēšanu, kas gadu no gada kļuva aizvien ilgāka un piktāka. Raja gan apzinājās, ka tēvs nevar savaldīties, tomēr viņai tik un tā nebija viegli klausīties un skatīties, kad viņš uzskaitīja savas ligas un sirdēstus.

Mātei vajadzēja masēt tēvu no galvas līdz kājām ik rītu, tiklīdz viņš piecēlās, ik vakaru, pirms viņš devās pie miera, un

jebkurā dienas laikā, ja viņš izteica šādu vēlēšanos. Nometusies uz ceļiem, māte vispirms izmasēja tēva kaklu un plecus, pēc tam visu augumu līdz pat kāju pirkstiem, kamēr viņš klusi stenēja mazohistiskā tīksmē. Pēc rīta masāžas tēvs apģērbās un gaidīja, kad tiks pasniegta dienas pirmā tējas tase un svaigs eļļā cepts pīrādziņš *mandazi*, turklāt bieži izrādījās, ka tēja nav pareizi pagatavota vai *mandazi* ir pārāk salds, vai vēl kaut kas nav izdarīts viņam pa prātam. Kad Raja kopā ar Karīmu atgriezās vecāku mājās, tēvs arī viņu mēģināja padarīt par vienu no apkalpojošajiem gariem, kuru uzdevums bija rūpēties par viņa vajadzību apmierināšanu, pieprasīdams, lai meita viņu masē, ja sieva tobrīd bija aizņemta, tomēr saskārās ar pretestību. Dzīve kopā ar Bakari Abāsu bija iemācījusi Rajai gana daudz, lai viņa ignorētu tēva īgno burkšķēšanu.

Divdesmit viena gada vecumā Raja bija īsta skaistule, kaut arī pilnībā neapzinājās savu pievilcību. Vīriešu uzmanības apliecinājumi viņai tik un tā bija vienaldzīgi. Raja uzskatīja, ka tādas nesātīgas alkas ir iepazinusi vairāk nekā pietiekami, un ilgojās rast piepildījumu ikdienišķā eksistencē ar tās mazajiem prieciņiem, ja tikai visi viņu beidzot liktu mierā. Pašai negribot, viņa izjuta zināmu atvieglojumu, atgriezusies pie vecākiem, it kā nedaudz vieglāka būtu kļuvusi smagā atbildības nasta, kas gandrīz fiziski uzgūla pleciem, domājot par dēla nākotni vai par kaut ko līdzīgu drošam patvērumam pašai un bērnam. Raja pati bija pārsteigta, cik ātri pieļāva, lai māte pārņem savā ziņā rūpes par Karīmu, bet, kad mazliet aprima sirdsapziņas pārmetumi par šādu pavērsienu, sāka uzlūkot dēlēnu ar vēsāku skatienu, neviļus saistīdama viņu ar pagātnes nepatīkamajiem pārdzīvojumiem.

Tēva skatījumā Raja bija vēl pietiekami jauna, lai sagādātu ģimenei kaunu un negodu, piesaistot apšaubāmas reputācijas vīriešu uzmanību. Padomā par savu dēlu, viņš mēdza atkārtot.

Es domāju par savu dēlu, viņa attrauca.

Viņš aug bez tēva, vecais vīrs neatlaidās. Tavam vīram ir visas tiesības pieprasīt savu dēlu. Atgriezies pie vīra. Tas ir tavs pienākums; tavam dēlam vajadzīgs tēvs. Vai arī ļauj mums atrast tev citu vīru. Šķiršanās nav pasaules gals, tikai dzīves sīkums.

Raja paraustīja plecus un neko neatbildēja. Klusībā viņa sev teica: pirmo reizi tu izraudzījies tiešām lielisku līgavaini. Nekas, ko tu saki, nepiespiedīs mani atgriezties pie Bakari Abāsa.

2

Karīmam bija vecākais brālis Alī, citas sievietes dēls. Alī māte Mamkū bija šķīrusies no Bakari Abāsa, kad dēlam bija astoņi gadi, un pametusi Pembu, lai atgrieztos Ungudžā. Ar Raju Bakari Abāss apprecējās pēc kādiem sešiem gadiem, un viņa jaunākais dēls piedzima gadus desmit vēlāk par vecāko.

Alī vēl mācījās skolā, kad Karīms ar māti apmetās uz dzīvi Ungudžā. Brāļi nemaz nelīdzinājās viens otram. Četrpadsmit gadu vecā Alī sejas un auguma aprises jau ļāva noprast, kāds viņš izskatīsies, kad būs pieaudzis vīrietis. Vaibsti bija asi iezīmēti tāpat kā tēvam, taču Alī bija augumā mazāks, līdz piecu pēdu garumam trūka vienas collas, toties ļoti muskuļots, tātad, spriežot pēc visa, vēlāk kļūs padrukns, kaut arī tēvs bija kalsns un stiegrains. Taču atšķirībā no tēva Alī seja staroja zēniskā šķelmībā, un daudz nevajadzēja, lai tā atplauktu smaidā. Viņš mīlēja jūru un vislabprātāk pavadīja laiku kopā ar zvejniekiem. Daudzi zvejnieki bija jauni zēni, tikai mazliet vecāki par pašu Alī, dzīvoja turpat kaimiņos un bija bērnības rotaļu biedri. Reizēm Alī kavēja mācības skolā, lai dotos zvejā kopā ar draugiem, un, kaut arī centās noslēpt to no mātes, viņa vienmēr uzzināja patiesību.

Tu smaržo pēc jūras. Atkal esi kavējis skolu, māte mēdza iesaukties, un Alī nodūra galvu tik pārspīlētā nožēlā, ka saņēma tikai vieglu pliķi, nevis kārtīgu pērienu, kādu viņš, pēc mātes apgalvojuma, bija vairāk nekā pelnījis.

Alī māte Mamkū raizējās par dēla draudzību ar zvejniekiem, jo tie, kā ļaunas mēles melsa, bieži kāvās un turklāt vēl smēķēja

hašišu vai, pareizāk sakot, sasmēķējušies hašišu, kļuva nevaldāmi un līda kauties. Mamkū raizējās, ka Alī kavē skolu un ir bravūrīgs kā ielaspuika, viņa pastāvīgi rāja un strostēja dēlu, taču bez panākumiem. Alī solījās laboties, bet patiesībā vienīgi iemanījās labāk noslēpt savus sirojumus. Viņš mīlēja māti un negribēja sagādāt viņai liekus uztraukumus, tomēr arī no iemīļotajiem izbraucieniem jūrā negribēja atteikties. Viņš taču bija pietiekami spēcīgs un prata pastāvēt par sevi, tātad māmiņai patiesi nebija iemesla raizēties.

Nevarētu teikt, ka Alī riebās skola. Viņam netrūka draugu, un kopā ar tiem viņš nereti lieliski uzjautrinājās uz skolotāju rēķina. Alī bija galvenais klauns, kuram nez kā izdevās bez īpašām pūlēm sasmīdināt pārējos zēnus. Viens no viņa iemīļotākajiem paņēmieniem bija skolotāju gaitas un runas atdarināšana. Viņš prata kariķēt vairumu no tiem, rādot, kā kurš lepni soļo, nevērīgi šļūkā vai lasa morāli, kamēr pārējie puikas locījās smieklos vai reizēm paši sāka atdarināt kādu no skolmeistariem. Vislabāk Alī padevās atdarināt matemātikas skolotāju, kurš biedēja savus audzēkņus ar niknuma lēkmēm vai nīgru klusēšanu. Viņa stundās vienmēr kāds skolēns izpelnījās pļauku vai tika uzrauts kājās un pamielots ar spieķa sitienu pa dibenu. Alī, kuram matemātika lāgā nepadevās, vispār nespēja koncentrēties draudīgajā atmosfērā, ko klasē radīja šis skolotājs, un domāja tikai par to, kā sagaidīt stundas beigas ar veselu ādu. Reiz, kad Alī cēlā gaitā pastaigājās gar tāfeli, atdarinādams matemātiķa savdabīgo gaitu, un caur pieri nikni blenza uz pārējiem zēniem, kas savukārt skaļi ķiķināja, vērojot šo priekšnesumu, atvērās durvis un klasē ienāca skolotājs. Alī juta, ka kuņģis sažņaudzas šausmās un sēžamvieta iekņudas, tomēr izlikās, ka nav nobijies, uzsmaidīja skolotājam un devās uz savu vietu. Viņš nepaguva paspert ne pāris soļu, kad matemātiķis jau pielēca klāt un tik spēcīgi iebelza ar dūri pa pakausi, ka Alī gandrīz zaudēja samaņu. Nez kā izmanījies paturēt smaidu uz lūpām,

viņš kļuva par dienas varoni, tomēr vēlāk vairs nekad neatdarināja šo skolotāju.

Skolas prasības lielākoties bija apgrūtinošas, katrā ziņā Alī tā šķita, tomēr viņš saņēmās un pildīja tās vismaz tiktāl, lai nezaudētu pašcieņu un netiktu uzskatīts par nelabojamu muļķi. Nedrīkst aizmirst arī sporta nodarbības. Alī bija nevis atlētisks, bet stūrgalvīgi apņēmīgs, tāpēc varēja drīzāk izcelties ar sacensību garu, nevis gūt uzvaras un tika ieskaitīts skolas futbola komandā, pateicoties dotībām, kas palīdzēja kļūt par izturīgu, disciplinētu aizsargu.

Arī Karīmam bija tēva asie vaibsti, turklāt arī Bakari Abāsa slaidais augums, bet valgās, tumšās acis viņš bija mantojis no mātes. Mazotnē tās bieži šķita asarām pieplūdušas, it kā puisēns teju teju grasītos apraudāties. Atšķirībā no brāļa Karīms parasti palika atbildi parādā, ja tika uzrunāts, un iegrima īgnā klusēšanā, ja kaut kas nenotika pēc viņa prāta. Brāļi neredzējās sevišķi bieži, jo viņu mātes lāgā nesapratās vai arī gluži vienkārši nevēlējās labāk iepazīt viena otru. Mamkū, kas jau pamazām tuvojās četrdesmit gadu slieksnim, bija turpat vai divdesmit gadus vecāka par Raju. Gadu starpība, pēc Rajas domām, bija pārāk liela, lai abas kļūtu draudzenes, turklāt viņai sametās kauns, iedomājoties vien, ka bija ļāvusies pierunāties un piekritusi laulībai, kuru daudz vecāka sieviete jau bija izmēģinājusi un noraidījusi. Rajai bija aizdomas, ka Mamkū nicina viņu par inerto padevību, kaut gan bija pacietusi Bakari Abāsa sievas statusu daudz ilgāk nekā Raja.

Arī brāļu gadu starpība šķita milzīga, kad viņi beidzot satikās. Četrpadsmit gadus vecam pusaudzim un četrgadīgam mazulim nevar būt daudz kopīgu interešu, it sevišķi, ja pirmais ir nebēdnīgs palaidnis, bet otrais – mazs, pēdējā laika neizprotamo notikumu samulsināts puisēns. It kā ar to vēl nepietiktu, katrs brālis dzīvoja savā pilsētas galā, un Karīms bija pārāk mazs, lai klaiņotu pa ielām, kurās lielāko daļu laika pavadīja Alī, tāpēc arī nejauša

sastapšanās bija mazticama. Tomēr gadu gaitā abi mazpamazām iepazina viens otru labāk. Ida svētkos katrs apciemoja otra māti pieklājības vizītē, turklāt reizēm gadījās sastapties arī kādā spēlē vai citā pasākumā.

Kad Karīms bija pietiekami paaudzies, lai sāktu iet skolā, Alī jau bija to pabeidzis un kļuvis nevis par zvejnieku, bet par muitnieku, kas, pēc Mamkū domām, bija labāks amats, jo vismaz neparedzēja pastāvīgus konfliktus ar likumu.

Karīms mācījās tajā pašā skolā, kurā bija mācījies Alī, un arī skolotāji lielākoties bija tie paši. Viņi zināja, ka zēni ir brāļi, un salīdzināja abu uzvedību un sekmes, kā jau skolotāji parasti mēdz darīt. Gadiem ritot, Karīms tika pārcelts no klases uz klasi, un salīdzinājums ar brāli nāca viņam tikai par labu, jo skolotāji uzteica kā viņa dotības, tā arī paklausību, kas tik ļoti atšķīrās no vecākā brāļa izaicinošās un kaitinošās uzvedības. Tavs brālis bija gatavais velns, kad vēl mācījās skolā, viņi mēdza teikt. Direktors, kurš dzīvoja divas ielas tālāk no Karīma mātes mājas, reiz apciemoja viņu un paziņoja: jūsu dēlēns ir īsts dārgums. Tas neapšaubāmi nāca ausīs Alī, kurš uzjautrināts pasmējās, atceroties skolas laika palaidnības. Sastapis Karīmu uz ielas, Alī vienmēr vispirms apjautājās par skolu. Kā veicas mācībās? Vai esi teicamnieks? Viņš mudināja Karīmu palielīties ar jaunākajiem sasniegumiem, un tas arī nekad neatteicās par tiem pastāstīt. Reizēm Karīms pat pirmais ierunājās par saviem panākumiem. Alī savukārt apjautājās, kā klājas tantei, kā viņš bija pasācis saukt Raju. Ja tuvumā gadījās kāds draugs vai paziņa, viņš iepazīstināja to ar savu mazo, gudro brāļuku, aizbildnieciski paplikšķinot Karīmam pa plecu. Karīms priecājās par šīm sarunām un juta, ka sirds iepukstas straujāk ikreiz, kad Alī aplika viņam roku ap pleciem vai draudzīgi uzsita pa muguru. Viņš lepojās ar tādu atzinību.

Māte izturējās pret Karīmu kā pret savu īpašumu. Nevarēja teikt, ka viņa nemīl dēlu, tomēr visas rūpes par viņa labklājību

atstāja vecāku ziņā. Tas nemaz nebija tik neparasti, jo reizēm gadījās, ka tante vai vecmāmiņa aizstāja bērna īsto māti vai arī bērns auga ar neskaidru apjautu, ka vienas mātes vietā viņam ir vairākas. Īstā māte šādos gadījumos lielākoties bija pārāk jauna, nespēja tikt galā ar daudzajām atvasēm vai arī viņai bija citas ambīcijas. Kas attiecas uz Raju, viņa atklāja gluži jaunu dzīvi, atradusi darbu lielā apģērbu veikalā, kurā varēja apgūt modes noslēpumus un visā pilnībā ļauties kaislībai uz skaistiem tērpiem. Viņa ar patiesu prieku rādīja klientēm jaunākos modeļus, palīdzēja izvēlēties stilu un tērpu. Pateicoties savam darbam, Raja atrada dažas jaunas draudzenes un pamazām atguva dzīvesprieku pēc nožēlojami nelaimīgajiem gadiem tēva uzspiestajā laulībā. Aizrāvusies ar jauno dzīvi, viņa mazliet atsvešinājās no Karīma un varbūt runāja ar viņu mazdrusciņ strupāk, nekā vajadzētu. Šad un tad, kārtējo reizi mocīdamās sirdsapziņas pārmetumos par neiecietību, Raja bija spiesta sev atgādināt, ka jābūt sirsnīgākai pret dēlu.

Tā bija vecmāmiņa, kas lutināja Karīmu, vecmāmiņa, kas rītos viņu modināja, lai pasniegtu tasi tējas un pēc tam aizvadītu uz skolu. Vecmāmiņai zēns atstāstīja visus tās dienas brīnumainos atklājumus: pārsteidzošo faktu, ka Zemes kodols ir kvēloši šķidrs, un teiksmas, kuras bija izlasījis grāmatā par sengrieķu mītiem, – par gorgonu Medūzu, kurai tika nocirsta galva, par vīru, kas nozaga dieviem uguni, par Hērakla varoņdarbiem. No savas mācību grāmatas viņš lasīja vecmāmiņai priekšā teiksmas par Sindbada ceļojumiem. Reizēm viņa bija skeptiska, piemēram, noklausījusies stāstu par Trojas zirgu. Tie trojieši laikam bija īsti vientieši, ja jau viņus izdevās apvest ap stūri ar tik vienkāršu triku. Tā bija vecmāmiņa, kas apzieda nobrāzumu ar kodīgu jodu toreiz, kad Karīms paklupa un savainoja ceļgalu, vai ierīvēja potīti un rokas locītavu ar sīvi smaržojošu ziedi, kad viņš atgriezās mājās, skaļi brēkdams, jo bija pakritis un sasities. Karīmam patika ziedes

aromāts un patika arī pats vārds: ziede. Ja tuvumā neviena nebija, viņš attaisīja pudelīti un viebdamies ievilka degunā sīvos izgarojumus.

Karīms strauji stiepās garumā un jau pēc dažiem gadiem bija garāks nekā vecākais brālis. Ik pēc pāris mēnešiem Alī nostādīja brāli pie sienas un atzīmēja uz tās viņa auguma garumu. *Yallah*[1], tu esi kā kokospalma, viņš piezīmēja, tievs kā skangals, un ne miņas no muskuļiem. Karīms izvērtās par kalsnu, klusu, nosvērtu pusaudzi, kura ciešais skatiens pieaugušajiem reizēm lika justies mazliet neomulīgi. Tagad Alī vēl vairāk lepojās ar savu jaunāko brāli un bieži iegriezās Karīma mājās, lai aizvestu viņu izpeldēties, noskatīties futbola maču vai vienkārši paņemtu līdzi pastaigā.

Abu tēvs nomira, kad Karīms mācījās vidusskolā. Pēdējos dzīves gados Bakari Abāss cieta no diabēta un nepatīkamām problēmām, ko sagādāja palielināta prostata, tomēr izlēma atteikties no operācijas, jo ārsts bija brīdinājis, ka diabēta slimnieks varbūt slikti panesīs narkozi, turklāt šī kaite var izraisīt arī citas komplikācijas. Bakari Abāss gan nesaprata visu, ko ārsts stāstīja, taču operācija šķita bīstama, tāpēc viņš nolēma labāk dzīvot, kā dzīvojis, pat ja būtu jācieš sāpes. Diemžēl dzīvot neiznāca pārāk ilgi, jo sirds pēkšņi neizturēja. Viņš nomira piecdesmit astoņu gadu vecumā.

Karīms nebija redzējis tēvu kopš dienas, kad tika aizvests no Pembas, jo māte bija aizliegusi tikties ar viņu, tiesa, neminot iemeslu. Raja mēdza nicīgi atmest ar roku un savilkt seju noraidošā izteiksmē ikreiz, kad tika pieminēts Karīma tēva vārds, un tas nozīmēja, ka viņa nevēlas tērēt laiku liekām runām. Karīms nezināja, ko varētu būt pastrādājis viņa tēvs, ja jau par to pat runāt nedrīkst, tomēr apjauta, ka nekas labs tas nav. Tāpēc par Bakari

[1] Ak Dievs. (*Arābu val.*)

Abāsa nāvi viņš īpaši nesēroja, tikai izjuta nenoteiktu nožēlu, ka vecāku nesaskaņas ir liegušas viņam to, kas citiem ir pašsaprotams. Mazotnē Karīms kaunējās par šādu izņēmuma stāvokli un arī vēlāk reizēm runāja par savu tēvu Pembā tā, it kā abi viens otru labi pazītu un dalītos visos noslēpumos, kaut gan patiesībā pēdējo reizi bija redzējis tēvu pirms vienpadsmit gadiem, kad bija trīsgadīgs mazulis.

Šad un tad Karīms prātoja, kāpēc tādi vecāki kā viņējie, kas nemīl un atstāj novārtā savas atvases, vispār izlemj laist bērnus pasaulē. Tēvu viņš atcerējās ļoti miglaini, māte nereti rāja Karīmu par ākstīšanos, kā pati mēdza izteikties, turklāt, spriežot pēc visa, viņš bieži nokaitināja māti, un viņai nekad nebija vaļas apsēsties un parunāties, kā to darīja vecmāmiņa. Gadījās, ka māte pārsteidza Karīmu, veltīdama viņam savu rāmo smaidu, ko viņš tik ļoti mīlēja, gadījās, ka pat apskāva un noglāstīja, taču pārsvarā viņš dzirdēja īgnu kurnēšanu vai neiecietīgas pavēles. Pietiek skraidīt apkārt un trokšņot, *kisirani we*[1]. Kāpēc tu nevari iet ārā un rotaļāties kā citi bērni? Karīms nezināja, kad bija sācis domāt šādas domas, un var jau būt, ka sākumā tās nebija tik skaidri formulētas, taču neapmierinātību un vilšanos viņš bija iepazinis ļoti agri. Viens bija skaidrs: viņš rīkosies pavisam citādi, kad pats būs tēvs, parūpēsies, lai katrs bērns zinātu, ka ir gaidīts un mīlēts. Tas ir, ja viņam jebkad būs bērni. Karīms ļoti ilgi neieminējās par šīm domām nevienai dzīvai dvēselei, jo tās šķita nepateicīgas un pat grēcīgas, taču ar laiku pārstāja piešķirt tām tik lielu nozīmi kā agrāk.

Alī bija uzmanīgāks dēls nekā viņa brālis un savulaik bija regulāri apciemojis tēvu Pembā, pirms tas nomira. Tā Karīms uzzināja par tēvu to mazumiņu, kas bija zināms brālim, ieskaitot arī nedienas ar ārstēšanos. Raja apgalvoja, ka vizītes Pembā esot

[1] *Šeit:* ak, nelaime!

Alī mātes Mamkū intrigas. Tā sieviete ir intrigante. Viņa piespiež dēlu doties uz Pembu, lai nodrošinātos, ka tieši viņš saņems tēva mantojumu.

Lūk, kas galu galā notika. Bakari Abāss vēlreiz apprecējās pēc tam, kad Raja viņu pameta, tāpēc dzīves pēdējās dienās nebija pavisam viens. Viņa sieva mantoja māju, kurā abi bija dzīvojuši, kā arī visu tās iekārtu – mēbeles, pīteņus, katlus un pannas –, bet Alī mantoja visu, kas vēl bija atlicis no tēva uzņēmuma. Bakari Abāsa testamentā nebija pieminēta ne Alī māte, ne Karīma māte, ne arī Karīms, un, kaut arī Raja būtu varējusi to apstrīdēt, lai saskaņā ar reliģiskajiem likumiem pieprasītu Karīma mantojuma daļu, viņa neizmantoja šo iespēju un nolēma labāk šķendēties par Bakari Abāsa ļaunprātību. Mamkū bija apmierināta ar Alī atvēlēto mantojuma daļu tieši tāpat kā pats Alī, kurš pārdeva uzņēmumu, apprecēja Džalīlu, ar kuru bija saderinājies jau pirms laba laika, un nopirka māju Ungudžā. Mamkū nevēlējās atteikties no savas mājas, kuru pirms daudziem gadiem bija mantojusi no mātes. Alī ap to laiku jau bija pilntiesīgs muitnieks vietējā ostā, valkāja vienmēr nevainojami iestērķelētu formastērpu un gāja brašā, mērķtiecīgā gaitā. Nesen apprecējies, viņš izturējās kā cilvēks, kas atradis savu vietu šajā pasaulē.

Ap to laiku, kad nomira Karīma tēvs, māte vairs nedzīvoja pie vecākiem, vismaz ne pastāvīgi. Viņa bija pamazām, bet neatlaidīgi izrāvusies no gūsta un tagad īrēja istabu dzīvoklī, kurā kopā ar savu māti dzīvoja viena no viņas draudzenēm, tomēr ik pēc pāris dienām atgriezās pavadīt kādu laiku vecāku dzīvoklī, kurā joprojām mita viņas dēls. Mēnešiem ritot, dienu skaitam starp atsevišķām vizītēm bija tendence pieaugt, līdz beidzot Raja iegriezās pasērst pie vecākiem tikai paretam un ne ilgāk kā uz pāris stundām, lai tūlīt pēc tam atkal dotos uz īrēto mājokli. Viņa apgalvoja, ka pusaugu zēnam tajā nepietiek vietas, tāpēc Karīmam labāk būtu palikt pie vectēva un vecmāmiņas. Pats par

sevi saprotams, viņš varot apciemot māti jebkurā laikā, bet viņa nepalikšot pie vecākiem. Viņai esot nepieciešams vairāk gaisa. Šis dzīvoklis ir pārāk smacīgs, Raja atzinās dēlam, runādama pusčukstus, lai māte nesadzirdētu. Es smoku, es nevaru šeit palikt. Gaiss ir sastāvējies un nelabi ož pēc netīrumiem, kas sakrājušies gadu gaitā. Vannasistaba ir netīra, un šaurā sprauga starp mājām smird pēc mīzaliem. Un tu… tu jau esi pārāk liels, lai gulētu vienā istabā ar vectēvu un vecmāmiņu.

Ko tad lai es daru? Kad tevis nav mājās, es guļu šajā istabā. Tev nepatīk, ka es guļu tajā pašā istabā, kurā guli tu, Karīms kurnēja, mātes kritisko piezīmju aizvainots.

Labi, tad tā būs tava istaba, māte smaidīdama teica, dēla bērnišķīgā aizvainojuma uzjautrināta. Man nav žēl.

Dažus mēnešus pēc Karīma tēva nāves pēkšņa slimība nopļāva arī vecmāmiņu. Viņa vienmēr bija nepagurdama rosījusies, cēlusies pirmā, sildījusi ūdeni, gatavojusi tēju, mazgājusi veļu, vārījusi ēdienu, uzkopusi māju, un tā no ausmas līdz rietam, dodamās pie miera pēdējā. Taču kādu rītu viņa nespēja piecelties no gultas, gulēja tajā plati ieplestām acīm un klusi elsa. Pēkšņā slimība izjauca ierasto ikdienas ritmu. Vecmāmiņai vēl pietika spēka aizsūtīt Karīmu pēc Rajas, lai tā pagatavotu ēdienu un aprūpētu savu tēvu, kura vajadzības kādam bija jāizpilda. Nogulējusi gultā divas dienas, Karīma vecmāmiņa šķīrās no šīs pasaules nākamajā naktī tikpat klusi un nemanāmi, kā bija dzīvojusi. Dažas turpmākās dienas aizņēma ar nāves gadījumu saistīto formalitāšu kārtošana, nelaiķes apmazgāšana un sagatavošana apbedīšanai, lūgšanas un bēru ceremonija, kurā varēja piedalīties tikai mirušās vīrs un Karīms, bet pēc tam – Korāna lasījumi mošejā un mājās. Karīms nespēja atbrīvoties no sajūtas, ka viss piepeši ir sagriezies neizprotamā virpulī. Tālais, nepazīstamais tēvs bija miris, māte vairs nedzīvoja kopā ar ģimeni, un pēkšņi nomira vecmāmiņa – vakar viņa vēl bija sveika un vesela, bet šodien jau salta un nedzīva.